

Ingediend via het digitale reactieformulier

18 Maart 2022

REACTIE CONSULTATIE MARKTORDENING WATERSTOF

Geachte heer, mevrouw,

Namens Neptune Energy Netherlands B.V. (**Neptune Energy**) maak ik graag gebruik van de gelegenheid een reactie in te dienen op de Consultatie naar de ordening van de waterstofmarkt welke opengesteld is tot en met 18 maart 2022. Hieronder treft u onze reactie aan. Deze bestaat uit een korte toelichting van de bestaande rol van Neptune Energy in de energiesector en de rol die Neptune Energy voorziet in de waterstofsector, en de beantwoording van de vragen.

1. Rol Neptune Energy in de energiesector

Neptune Energy bestaat sinds 1964 in Nederland, draagt zorg voor ruim 500 arbeidsplaatsen en heeft een hoofdkantoor in Den Haag. Naast Nederland is Neptune Energy binnen Europa actief in Noorwegen, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Neptune Energy is de grootste gasproducent binnen het Nederlandse deel van de Noordzee.

Neptune Energy opereert 29 platforms en houdt een belang in de twee grote transportpijpleidingen, NOGAT en NGT. Deze leidingen lopen respectievelijk van noord (Scandinavië) naar zuid (Den Helder) en van west (Verenigd Koninkrijk) naar oost (Uithuizen/Groningen). Daarnaast is Neptune Energy ook operator van de uitgebreide en fijnmazige pijpleidingeninfrastructuur (de zogenaamde *interfield*-leidingen) die de 29 platforms verbindt met de twee grote transportpijpleidingen.

2. Rol Neptune Energy in de waterstofsector

Wij zijn op weg naar klimaatneutraal energiesysteem dat betrouwbaar en betaalbaar is. Groene waterstof is wat Neptune Energy betreft essentieel voor de energietransitie. Dat is de reden waarom Neptune Energy samen met 14 consortiumpartners de *offshore* waterstofpilot PosHYdon heeft ontwikkeld. PosHYdon integreert drie energiesystemen op de Noordzee: *offshore* wind, *offshore* gas en *offshore* waterstof. De pilot heeft als doel om ervaring op te doen met het integreren van werkende energiesystemen op zee en het vervaardigen van groene waterstof in een *offshore* omgeving om te zien wat de invloed van *offshore* condities, waaronder zout, op de electrolyser zijn.

We verkeren als Nederland in de bijzondere positie dat we naast een uitgebreide infrastructuur voor gas tevens grote hoeveelheden windenergie kunnen oogsten op de Noordzee; hoeveelheden die ook internationaal van belang zijn. Die windenergie kan je omzetten in groene waterstof op de Noordzee

en vervolgens samen met het aardgas via de grote pijpleidingen van NOGAT en Noordgastransport aan land brengen voor bijvoorbeeld afnemers in de staal- of chemische industrie, de zware mobiliteitssector en de gebouwde omgeving. PosHYdon is dan ook de sleutel tot die mogelijke versnelling.

In februari 2022 hebben RWE en Neptune Energy bekendgemaakt dat zij gezamenlijk in een consortium stappen met de intentie om het *offshore* groene waterstof demonstratieproject “H₂opZee” te gaan ontwikkelen. H₂opZee is een demonstratieproject gericht op de bouw van 300-500 megawatt (MW) elektrolyser capaciteit ver op de Noordzee, voor de productie van groene waterstof met *offshore* wind. Deze waterstof zal vervolgens door een (bestaande) pijpleiding naar land worden getransporteerd. De pijpleiding kent een capaciteit van 10-12 gigawatt (GW) en is daarmee al geschikt voor de verdere uitrol van groene waterstofproductie naar gigawatt-schaal op de Noordzee.

Neptune Energy is lid van de *European Clean Hydrogen Alliance*, *AquaVentus* en de Waterstofcoalitie.

3. Beantwoording van de vragen bij de consultatie

1.1 - Zijn er omstandigheden waaronder u het wenselijk acht dat netwerkbedrijven of netbeheerders in de toekomst een rol hebben bij de ontwikkeling van elektrolyseinstallaties? Zo ja, onder welke voorwaarden? Zie in dit kader ook: ACM, ‘Leidraad netwerkbedrijven en alternatieve energiedragers’.

Nee, Neptune Energy acht het niet wenselijk dat netwerkbedrijven of netbeheerders in de toekomst een rol hebben bij de ontwikkeling van elektrolyse installaties. Als deze bedrijven een rol zouden hebben bij de ontwikkeling van elektrolyse installaties zouden zij de markt voor waterstof kunnen verstoren door het de aanbieders van waterstof moeilijk te maken de markt te betreden en daarnaast de beschikbare transportcapaciteit voor waterstof enkel voor de door hen geproduceerde waterstof te gebruiken. De productie van waterstof middels elektrolyse is een activiteit voor marktpartijen net als dat op dit moment geldt voor de productie van elektriciteit en gas. Dezelfde beperkingen voor de productie van waterstof middels elektrolyse zouden kunnen gelden met betrekking tot de activiteiten van de netwerkbedrijven, netbeheerders dan wel netwerkroep.

1.2 - Acht u het wenselijk dat de overheid en/of netbeheerders actief gaan sturen op de locatie van elektrolyse-installaties? Denk bijvoorbeeld aan het aanwijzen of identificeren van kavels/locatie middels ruimtelijk instrumentarium of in netwerkontwikkelingsplannen. In welke situaties is sturing volgens u meer of minder gewenst?

Ja, Neptune Energy acht het wenselijk dat de overheid actief gaat sturen op de *offshore* locaties waar elektrolyse installaties gebouwd kunnen gaan worden. Op die manier kan de overheid onder andere hergebruik van bestaande infrastructuur stimuleren en de ontwikkeling van clusters bevorderen.

Bij het actief sturen op locaties dient de overheid rekening te houden met de afstand tot windmolenparken, de aanwezigheid van bestaande infrastructuur, de mogelijkheid van hergebruik/co-gebruik daarvan en de nabijheid van mogelijke waterstofopslaglocaties. Hierdoor kan de uitrol van wind (ver) op zee en de productie van waterstof versneld worden en het transport van die waterstof op een veilige en kostenefficiënte manier plaatsvinden, met beperkte impact op het milieu en ruimtelijke inpasbaarheid op de (drukke) Noordzee.

2.1 - Welk systeem van derden-toegang (gereguleerd, zuiver- of hybride onderhandelde toegang) is volgens u op korte- en middellange termijn het meest wenselijk voor het landelijke transportnet dat door Gasunie wordt ontwikkeld?

Ten aanzien van het *onshore* transportnet lijkt een hybride systeem van derden-toegang Neptune Energy het meest wenselijk. Zware regulering zou de ontwikkeling van een transportnet voor waterstof kunnen vertragen. Aan de andere kant kleven er ook risico's aan een zuiver onderhandelde toegang voor een premature markt als de waterstofmarkt en dient de ontwikkeling van deze markt door marktpartijen ondersteund te worden. Een hybride systeem met minimale regulering zou daarom wat Neptune Energy betreft de voorkeur hebben. Met een dergelijk systeem kan de overheid, onafhankelijk van de netbeheerder, de randvoorwaarden opstellen, zoals de kostenbasis en het risicoprofiel m.b.t. het volloopprijs, waaronder een netbeheerder derden toegang moet aanbieden.

Ten aanzien van het *offshore* transportnet geldt dat de Nederlandse *offshore* gas infrastructuur, zoals die van NGT/NOGAT, al meer dan vier decennia een open access en hybride tariefsysteem hanteert. Er is een zekere mate van zelfregulering door middel van de participatie van EBN in het overgrote deel van de pijpleidingen. Er is in al die tijd nog nooit een partij geweigerd of bevoorrecht. Het tariefsysteem is gebaseerd op de afstand van het pijpleiding netwerk wat gebruikt wordt plus een tarief voor de behandeling van het gas in de gasbehandelingsinstallatie.

Een vergelijkbaar systeem zou wat Neptune Energy betreft moeten worden opgezet voor het *offshore* waterstof transportnet, zij het met een aantal wijzigingen. Het systeem zoals dat op dit moment in Noorwegen wordt gehanteerd, het zogenaamde Gassled systeem, met entry en exit tarieven, zou zeer bruikbaar zijn in het geval dat bestaande infrastructuur wordt gebruikt om een *offshore* transport voor waterstof te creëren.

2.2 - Als u bij vraag 2.1 heeft gekozen voor een systeem van (hybride) onderhandelde toegang, waar zouden de richtlijnen/voorwaarden vanuit de overheid en/of toezichthouder in elk geval betrekking op moeten hebben?

De richtlijnen/voorwaarden vanuit de overheid en/of toezichthouder in hybride systeem van toegang zouden in ieder geval betrekking moeten hebben op (i) het voorkomen van onredelijk hoge entry en exit tarieven en verborgen kosten, en (ii) verplichtingen ten aanzien van transparantie. Ook zouden de richtlijnen/voorwaarden ervoor moeten zorgen dat er voldoende capaciteit op het waterstof transportnet beschikbaar komt.

2.3 - Hoe kijkt u aan tegen eventuele wettelijke ruimte voor de ontwikkeling en beheer van commerciële waterstofnetwerken door private marktpartijen met uitzonderingen van regulering naast een gereguleerd landelijk publiek transportnet? Welke voorwaarden moeten hiervoor gelden? Hoe kan ongewenste 'cherry picking' worden voorkomen t.o.v. een publiek landelijk waterstofnet?

Het ontwikkelen van commerciële *offshore* waterstofnetwerken door private partijen waarbij de huidige leidingen (her-)gebruikt worden zou uitgezonderd moeten worden van regulering.

Ten aanzien van de pijpleidingen van NGT en NOGAT merkt Neptune Energy op dat deze gekenmerkt worden als een geografisch afgebakende leidingen met meerdere entry punten en slechts een, of twee in geval van NOGAT, exit punt(en) op het GTS-netwerk. De leidingen liggen gunstig ten opzichte van een aantal zoekgebieden en door hergebruik kan, zoals hierboven vermeld, de uitrol van wind (ver) op zee en de *offshore* productie van groene waterstof versneld worden en het transport van

die waterstof op een veilige, kosten efficiënte manier, met beperkte impact op het milieu en ruimtelijke inpasbaarheid op de (drukke) Noordzee. Daarnaast kan middels (tijdelijke) opslag van waterstof *offshore* de capaciteit van leiding optimaal worden benut, wat tot de meest kosteneffectieve inzet leidt voor de producenten van waterstof.

3.1 Landelijke en regionale netbeheerders voor elektriciteit en gas dienen op basis van de voorstellen van de Europese Commissie gezamenlijke scenario's te ontwikkelen op basis waarvan de eigen investeringsplannen worden gebaseerd (artikel 51 Gasrichtlijn). Hoe kijkt u aan tegen dergelijke gezamenlijke scenario ontwikkeling? Hoe zouden deze scenario's tot stand moeten komen?

Bij het beantwoorden van deze vraag is Neptune Energy vanuit gegaan dat deze vraag enkel betrekking heeft op *onshore* scenario ontwikkeling. In dat geval zouden, bij de totstandkoming van voornoemde gezamenlijke scenario's, betrokken partijen de mogelijkheid moeten krijgen middels consultatie een reactie op voornemens te geven.

Mocht deze vraag expliciet ook betrekking hebben op *offshore*, dan willen wij daar graag in meedenken (middels consultatie of op enige andere manier).

3.2 Het landelijk transportnet voor waterstof wordt zoals gezegd toekomstbestendig aangelegd met het oog op volumeontwikkeling en daarmee dus enigszins overgedimensioneerd. Strikte doelmatigheidstoetsing van investeringen lijkt dus ongepast gedurende de vroege uitrol van het net. De Europese Commissie stelt in plaats hiervan voor dat toezichthouders kijken naar de 'energie-economische noodzakelijkheid' van de beoogde investeringen door een waterstofnetbeheerder in het licht van 'realistische en vooruitkijkende vraagprojecties en behoeften vanuit het perspectief van het elektriciteitssysteem' (zie overweging 42 en artikel 52 van de Gasrichtlijn). Ook moet rekening worden gehouden met de gezamenlijke scenario's door de elektriciteit en gas netbeheerders (zie vraag 3.1) en het integrale nationale energie- en klimaatplan (INEK). Zijn deze criteria volgens u voldoende (duidelijke) waarborgen voor een onderbouwde ontwikkeling van een landelijk transportnet? Welke andere criteria en/of ontwikkelingen acht u van belang?

Neptune Energy is ervan uitgegaan dat deze vraag enkel betrekking heeft op het *onshore* landelijk transportnetwerk, en vanuit dat perspectief is deze vraag voor Neptune Energy niet relevant.

3.3 Is het wenselijk dat netbeheerders voor elektriciteit, gas en/of waterstof bij het opstellen van hun plannen aanbevelingen doen rondom de behoefte en locatie voor grootschalige energieopslag en elektrolyse-installaties? Welk type informatie zou hierbij beschikbaar moeten worden gemaakt?

Neptune Energy is ervan uitgegaan dat deze vraag enkel betrekking heeft op *onshore* energieopslag en elektrolyse-installaties, en vanuit dat perspectief is deze vraag voor Neptune Energy niet relevant.

4.1 Wat zijn uw verwachtingen over de ontwikkeling van de markt voor de (ondergrondse) opslag van waterstof en de mate van concurrentie in deze markt?

Ondergrondse opslag is noodzakelijk om de beschikbare capaciteit van de pijpleidingen volledig te benutten. Het *offshore* opslaan van waterstof kan daarnaast een bijdrage leveren aan de voorzienings- en leveringszekerheid van het energiesysteem. Zeker in het geval dat waterstof in de toekomst gebruikt wordt om op grote schaal gebouwen te verwarmen, zal opslag een oplossing kunnen bieden voor het behouden van de vraag-aanbodbalans.

Er worden momenteel proeven gedaan in zoutcavernes op land, maar ondergrondse opslag bevindt zich nog in een vroeg stadium. Daarom kan nog weinig gezegd worden over de verwachte mate van concurrentie in de markt.

4.2 Het beheer van ondergrondse opslaginstallaties voor aardgas is een activiteit die open staat voor alle marktpartijen, inclusief netwerkbedrijven. Acht u dit ook wenselijk voor de ondergrondse opslag van waterstof? Is hierbij de mogelijke rol van ondergrondse opslag van waterstof bij toekomstige leveringszekerheid van belang? Kunt u ook uw antwoord bij vraag 4.1 hierbij betrekken?

Er is een belangrijk verschil tussen ondergrondse opslag van gas en ondergrondse opslag van waterstof. Het *onshore* opslaan van gas is een commerciële activiteit terwijl het *offshore* opslaan van waterstof in de eerste plaats een productieactiviteit en daarnaast ook een commerciële activiteit. De *offshore* opslag van waterstof dient daarom integraal deel uit te maken van het transportnetwerk, ook met het oog op de bijdrage die opslag van waterstof kan leveren aan toekomstige leveringszekerheid. Netwerkbedrijven zullen deze dienst, de (tijdelijke) *offshore* opslag van waterstof, in kunnen kopen bij marktpartijen als Neptune Energy.

4.3 De Europese Commissie stelt vanwege het (aanvankelijke) beperkte aantal opslaglocaties voor waterstof binnen de EU een systeem van gereguleerde derden-toegang voor bij ondergrondse opslaginstallaties (artikel 33 Gasrichtlijn). Lidstaten hebben dan niet zoals bij opslaginstallaties voor aardgas de keuze om te kiezen voor een systeem van onderhandelde toegang. Welk type derden-toegang acht u wenselijk? Kunt u hierbij ook in gaan op het bestaan van voldoende investeringsprikkels als er sprake is van gereguleerd versus onderhandelde toegang? Kunt u ook uw antwoord bij vraag 4.1 hierbij betrekken?

Neptune Energy is ervan uitgegaan dat deze vraag enkel betrekking heeft op *onshore* ondergrondse opslag van waterstof, en vanuit dat perspectief is deze vraag voor Neptune Energy niet relevant

Neptune Energy ziet *offshore* opslag als optimalisatie van het transportsysteem. Alle gebruikers van de pijpleiding zullen baat hebben van de dienst. Neptune maakt deel uit van een Europees programma *HyUSPR: Hydrogen Underground Storage in Porous Reservoirs*, dat samen met o.a. TNO onderzoekt doet naar waterstofopslag in lege gasvelden. Opslag aan het begin van de leiding maakt het mogelijk de schommelingen in productie van offshore windenergie op te vangen direct bij de bron. Hierdoor kan de pijpleiding capaciteit verder worden geoptimaliseerd. Bovendien kunnen de lege offshore gasvelden op lange termijn een bijdrage leveren aan strategische voorraden van hernieuwbare energie.

.4.4 Acht u het wenselijk dat de overheid actief gaat sturen op opslaglocaties voor waterstof? Denk bijvoorbeeld aan het aanwijzen of identificeren van kavels/locatie middels ruimtelijk instrumentarium, in netwerkontwikkelingsplannen en/of middels de organisatie van tenders.

Neptune Energy is ervan uitgegaan dat deze vraag enkel betrekking heeft op *onshore* ondergrondse opslag van waterstof, en vanuit dat perspectief is deze vraag voor Neptune Energy niet relevant.

5.1 Wat zijn uw verwachtingen over de ontwikkeling van import terminals voor waterstof en de mate van concurrentie in deze markt?

Deze vraag is vanuit het perspectief van Neptune Energy minder relevant.

5.2 Het beheer van LNG-terminals is een activiteit die open staat voor alle marktpartijen, inclusief netwerkbedrijven. Acht u dit ook wenselijk voor het beheer van terminals voor de import van waterstof en derivaten?

Deze vraag is vanuit het perspectief van Neptune Energy minder relevant.

5.3 Naar verwachting zal er meer concurrentie ontstaan tussen import faciliteiten dan bij de ondergrondse opslag en het transport van waterstof. Daarom kiest de Europese Commissie bij waterstof terminals voor een systeem van onderhandelde toegang. Acht u dit wenselijk?

Deze vraag is vanuit het perspectief van Neptune Energy minder relevant.

6.1 Ziet u uzelf als een toekomstig gebruiker van het landelijke transportnet voor waterstof? Zo ja, kunt u aangeven: 1) bent u invoeder of afnemer?; 2) voor afnemers, om welk type toepassing gaat het?; en 3) welke kwaliteit waterstof wilt u invoeden of afnemen en kunt u dit toelichten?

Neptune Energy zal in de toekomst gebruiker zijn van het landelijk transportnet voor waterstof als zijnde producent van groene waterstof. Het transportnet voor waterstof zou moeten voorzien in transport van zowel pure groene waterstof als een mengsel van groene waterstof en aardgas.

Een mengsel biedt 'best of both worlds'. We hebben voorlopig nog aardgas nodig. Daarnaast is Noordzeegas een significant deel van de oplossing om zo snel mogelijk leveringszekerheid te garanderen zonder afhankelijk te zijn van import van Russisch gas. Door te mengen tot een 'admix' zorgt aardgas ervoor dat groene waterstof de ruimte krijgt voor ontwikkeling. De kosten van de eerste kubieke meter groene waterstof worden hierdoor immers gedeeld met het aardgas. Zo geeft aardgas een springplank voor de verdere, kostenefficiënte opkomst van groene waterstof. De kwaliteit van het aardgas zal dus met een verhoogd percentage waterstof opgerekt moeten worden. In andere Europese landen wordt al gesproken over een percentage van 20%.

Er zijn diverse afnemers die interesse hebben getoond in een mengsel, waardoor ze nog sneller hun productie kunnen vergroenen. Het is daarom belangrijk dat er gedurende deze transitieperiode, waarin aardgas- en groene waterstofmoleculen worden gemengd, ruimte voor dergelijke mengsels is qua entry specificaties. Dit zal, zoals al eerder aangegeven, de ontwikkeling van de waterstofmarkt versnellen.

Op (de langere) termijn, na uitfasering van aardgas, zal enkel nog 100% groene waterstof door de pijpleidingen gaan.

6.2 Welke partij zou naar uw mening verantwoordelijk moeten zijn voor het vaststellen van de waterstofkwaliteit in het landelijke transportnet voor waterstof (beheerder, Rijksoverheid of, middels een Europese geharmoniseerde standaard, de Europese Commissie?)

De Nederlandse overheid zou wat Neptune Energy betreft verantwoordelijk moeten zijn voor het vaststellen van de waterstofkwaliteit in het landelijke transportnet voor waterstof.

6.3 Het kan zijn dat bepaalde afnemers een hogere waterstofkwaliteit vereisen dan dat bepaalde invoeders kunnen garanderen. Om toch de invoeding van verschillende stromen waterstof in het landelijke transportnet te kunnen accommoderen, kunnen zuiveringsstappen genomen worden. Naar de techno-economische aspecten en haalbaarheid hiervan loopt nog een extern onderzoek in opdracht van EZK. Is het volgens u wenselijk dat de kosten van dergelijke zuivering onder de gebruikers van het landelijke transportnet gesocialiseerd worden als dit leidt tot betere toegang tot de infrastructuur?

Ervan uitgaande dat een meerderheid van de afnemers een bepaalde standaard waterstofkwaliteit accepteert, zullen de kosten van additionele zuiveringsstappen moeten worden doorberekend aan die afnemers die een hogere waterstofkwaliteit vereisen.

7.1 De Europese Commissie stelt voor dat lidstaten op grenspunten tussen lidstaten 5% waterstof in het gasnet accepteren (artikel 20 Gasverordening). Nederland zou dan dus aardgas uit andere landen moeten accepteren waarin maximaal 5% waterstof bijgemengd zit. Het betreft dus geen binnenlandse bijmengverplichting. Volgens een onderliggend rapport van het Joint Research Centre van de Europese Commissie kan een geharmoniseerd waterstofpercentage op grenspunten aanzienlijk bijdragen aan de opschaling van elektrolysecapaciteit in de EU en wordt zo voorkomen dat geringe percentages waterstofbijmenging in aardgas leiden tot belemmeringen voor het grensoverschrijdende transport van aardgas. Een 5% waterstofgehalte in aardgas op grenspunten kan echter een impact hebben op Nederlandse gasgebruikers die vlak bij een dergelijk grenspunt gesitueerd zijn. Acht u het wenselijk dat EU-lidstaten 5% waterstof in (aard)gasstromen op grenspunten moeten accepteren. Welke voor- en nadelen voorziet u?

Ja, Neptune Energy acht het wenselijk dat EU-lidstaten minimaal 5% waterstof in (aard)gasstromen op grenspunten accepteren, maar om de ontwikkeling van de waterstofmarkt te versnellen zullen hogere percentages geaccepteerd moeten worden. Gedurende de transitie van aardgas naar groene waterstof is het belangrijk dat mixpercentages tussen de 10 en 20% op de grens- of op bepaalde invoedpunten geaccepteerd worden. Het niet accepteren van dergelijke mixpercentages, evenals het benadelen van blauwe waterstof ten opzichte van groene waterstof, zal de grootschalige ontwikkeling van waterstof (zowel op de korte als lange termijn) enorm beperken. Zoals hierboven ook aangegeven is het letterlijk een energietransitie: deze fase zal van beperkte duur zijn. Aardgas faseert immers uit.

8.1 In het voorjaar van 2022 zal het Kabinet een extern onderzoek naar de Tweede Kamer toezenden met beleidsopties voor de gecombineerde ontwikkeling van wind op zee en onshore en offshore waterstofproductie, waaronder marktorderingsaspecten. Dit rapport is een opvolging van een eerdere studie naar tendermodellen voor de combinatie van windenergie op zee en elektrolyse door Guidehouse. Hoewel de vervolgstudie naar beleidsopties nog niet afgerond is ten tijde van deze consultatie, willen wij u alvast vragen om uw aandachtspunten voor de toekomstige marktoordening op zee aan te geven. Het kan hierbij gaan over het beheer van waterstofinfrastructuur op zee of eigenaarschap en beheer van gecentraliseerde elektrolyse waarop meerdere windparken kunnen worden aangesloten.

Aandachtspunten voor toekomstige marktoordening op zee:

Her- of co-gebruik van bestaande gasinfrastructuur voor waterstof maakt projecten sneller en goedkoper. De infrastructuur ligt er immers al en behoeft geen nieuw vergunnings- en inpassingstraject. Daarnaast is hergebruik ook beter voor milieu en omgeving. Doordat de aanlanding al bestaat, hoeft de zeebodem niet onnodig verstoord te worden voor het trekken van gleuven of het doorkruisen van kwetsbare natuur/duingebied.

De publiek/private samenwerking met betrekking tot pijpleidingen in de gasector is een voorbeeld van succesvolle publiek/private samenwerking die ook in de waterstofsector zou kunnen werken. De pijpleidingen kennen een 'open access' systeem en transparante tarieven worden gehanteerd.

Voor de periode dat er zowel aardgas als waterstof door pijpleidingen gaat, dienen er duidelijke afspraken te zijn voor de (offshore) infrastructuur. Neptune Energy pleit dan ook voor een

doortrekking van de bestaande afspraken (zie de reactie bij vraag 2.1), die al ruim 40 jaar naar volle tevredenheid werken.

Een ander aandachtspunt is dat er naar internationale mogelijkheden gekeken moet worden. Landen zijn geneigd om alleen naar het eigen deel te kijken. Echter, het energievraagstuk – en de zelfvoorzienendheid – kan ook vanuit een Europees of Noordwest Europees perspectief bekeken worden. Daar zijn vele synergiën te behalen. De NOGAT-pijpleiding loopt door tot Scandinavië en ligt slechts 20 kilometer van het Duitse deel van de Noordzee. In Denemarken ontwikkelen ze energie-eilanden en in Duitsland AquaVentus. Deze landen hebben echter niet al de beschikbaarheid over een fijnmazige *offshore* infrastructuur als die in Nederland bestaat. De NGT-pijpleiding reikt bijna tot Engeland. Er zijn dus diverse internationale mogelijkheden die Nederland (weer) op de kaart zetten als belangrijke speler in de energievoorziening.

Desgewenst zijn wij vanzelfsprekend bereid aanvullende toelichting te geven bij het voorgaande. U kunt hiervoor contact opnemen met Pien Lammers, Lead Legal Counsel New Energy (Pien.Lammers@Neptuneenergy.com).

Hoogachtend,

Neptune Energy Netherlands B.V.

A.G.C. de Groot

Managing Director